

Reacties graag naar:
ebn@ser.nl
Postbus 90405
2509 LK Den Haag
www.europese-beweging.nl
Redactie: Gera Arts en Marko Bos
Voor contributies: ING nr. 5031

Europese Beweging Nederland

DEBATTEN EN LEZINGEN

**Seminar 'Tearing down the Berlin Wall',
Woensdag 10 september, 14.00 uur:
Instituut Clingendael, Den Haag.**

Op **10 september** organiseren de Ambassade van Duitsland en de Ambassade van Hongarije in samenwerking met Instituut Clingendael het seminar 'Tearing down the Berlin Wall'. Gedurende deze bijeenkomst worden de historische gebeurtenissen van 1989 in beide landen herdacht. Deze gebeurtenissen, de opening van het ijzeren gordijn en de val van de Berlijnse muur hebben geleid tot het fysieke einde van de scheiding binnen Europa en hebben tevens de levens van vele Europeanen voorgoed veranderd.

Het seminar heeft als doel om een ooggetuigenverslag op het politieke niveau te geven en tevens de impact van de historische gebeurtenissen in het algemeen en meer specifiek met betrekking tot de identiteit in beide landen te analyseren.

De voormalige Duitse minister van Buitenlandse Zaken Hans-Dietrich Genscher en de Hongaarse Staatssecretaris van Buitenlandse zaken in 1989 László Kovács zullen een bijdrage leveren aan het programma.

U kunt zich aanmelden bij Carla Veltkamp (External Relations Office), door een email te sturen naar cveltkamp@clingendael.nl.

VERNIEUWING WEBSITE

Onze website wordt door PDC – mede dankzij een royale financiële bijdrage van de Stichting SIM – grondig gemoderniseerd. De nieuwe website gaat naar verwachting op 22 juli de lucht in.

NIEUWSBRIEF JULI/AUGUSTUS 2009

De afgelopen maanden was de agenda van de nieuwsbrief goed gevuld, mede door de veelheid aan bijeenkomsten in de aanloop naar de verkiezingen voor het Europees Parlement. Ook de EBN zelf heeft zich daarbij niet onbetuigd gelaten. Inmiddels zijn de stemmen geteld en vond op 14 juli de eerste zitting van het nieuw gekozen Europees Parlement plaats.

De afgelopen periode zijn tevens belangrijke stappen gezet in het ratificatieproces van het Verdrag van Lissabon. Zo heeft de Ierse premier Brian Cowen, na afloop van de Europese Raad van juni jl., aangekondigd dat de Ierse bevolking op 2 oktober opnieuw zal stemmen over het Verdrag. Ook heeft het Duitse Constitutionele Hof in Karlsruhe zich uitgesproken over het Verdrag van Lissabon en vastgesteld dat het Verdrag niet strijdig is met de Duitse Grondwet. De lidstaten blijven de "Herren der Verträge" ("Solange im Rahmen einer europäischen Bundesstaatsgründung nicht ein einheitliches europäisches Volk als Legitimationssubjekt seinen Mehrheitswillen gleichheitsgerecht politisch wirksam formulieren kann, bleiben die in den Mitgliedstaaten verfassten Völker der Europäischen Union die maßgeblichen Träger der öffentlichen Gewalt, einschließlich der Unionsgewalt"). Een verdere uitbreiding van de bevoegdheden van de EU vereist dan ook de uitdrukkelijke toestemming van de daartoe nationale bevoegde organen. De instemming van de regering alleen is niet voldoende. Ten behoeve van de democratische legitimiteit dient in een nieuwe Duitse goedkeuringswet tevens een grotere rol voor het Duitse Parlement te worden gewaarborgd. Het Hof maakt duidelijk het Europees Parlement niet als een echte volksvertegenwoordiging te beschouwen. Niet alleen omdat de samenstelling ervan niet is gebaseerd op een Europabrede toepassing van het 'one man, one vote'-principe, maar ook omdat het geen invloed heeft op 'regeringsvorming'. Echte democratische controle identificeert het Hof met een partijpolitieke ordening in een tweedeling van regering en parlement. Gemeten naar die maatstaf is in Europa welhaast per definitie sprake van een democratisch tekort. Op deze kwestie komen we binnen de EBN vast nog eens terug.

Op dit moment is het Verdrag van Lissabon in 26 lidstaten door de parlementen geratificeerd. De handtekeningen van de Presidenten van Polen en Tsjechië ontbreken nog. De belangrijkste hobbel voor inwerkingtreding van het verdrag is het Ierse referendum. 2 oktober is dan ook een belangrijke dag voor de toekomst van de EU.

Maar voor het zover is, kunt u hopelijk nog van een mooie zomer genieten. En voor regenachtige dagen biedt onze rubriek 'leestafel' uitkomst. Heeft u *De passage naar Europa* van Luuk van Middelaar al gelezen?

HEERENVEEN: "JETZT REICHT'S!"

Op maandag 11 mei heeft de EBN, in samenwerking met Europe Direct en de Leeuwarder Courant een verkiezingsdebat georganiseerd in het Abe Lenstra Stadion. Aan het debat namen Esther de Lange (CDA), René Cuperus (PvdA), Jan Mulder (VVD) en Eric Smaling (SP) deel. De discussie werd ingeleid door Professor Laurence Gormley, hoogleraar Europees Recht aan de Universiteit van Groningen, en geleid door Rimmer Mulder, de hoofdredacteur van de Leeuwarder Courant.

Ook aanwezig was Andreas Ross, redacteur van de *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Hij verwerkte zijn indrukken uit Heerenveen, Longford (Ierland), Craiova (Roemenië) en Lelvarde (Letland) in een paginagroot artikel *Endspurt der Europaretter* (op 4 juni jl.). Daaraan ontleen wij het volgende verslag:

"Vergeude nie eine gute Krise!" Esther de Lange zitiert Hillary Clinton, die neulich in Brüssel war. Die Finanzkrise biete die Chance, die Menschen wieder für die EU zu gewinnen, glaubt die westfriesische Europaabgeordnete. "Für meine Grosseltern war Europa Frieden, für meine Eltern Wohlstand. Meine Generation aber", sagt die 34 Jahre alte Christliche Demokratin, „verbindet mit Europa bestenfalls ein paar praktische Vorzüge wie das unbeschränkte Reisen oder Auslandsstipendien.“ Am Beispiel der Finanzmarktregulierung könne man nun auch ihnen zeigen, dass es eben doch noch etwas mehr Europa sein dürfe.

Die Debatte, für die sie und drei weitere Kandidaten ins propere Heerenveen gekommen sind, trägt allerdings den Titel: „Europa. Jetzt reicht's!“ Damit hat die „Europäische Bewegung“ knapp hundert Gäste ins Stadion der friesischen Kleinstadt gelockt. (...)

Eric Smaling hat leichtes Spiel. Das Veranstaltungsmotto könnte ein Slogan seiner Sozialistischen Partei sein. Aber die schreibt auf ihre Plakate lieber „61,6%“. So groß war 2005 der Anteil der Nein-Sager beim Referendum über die EU-Verfassung. Nun wird die Europawahl von den Linkspopulisten und Geert Wilders' islamfeindlicher Freiheitspartei zum Referendum über den Lissabon-Vertrag stilisiert. „Lissabon heißt, die großen Staaten können uns immer überstimmen“, sagt Smaling. Die Volksparteien sind in der Defensive. „Dass in Brüssel ein Superstaat entsteht, ist eine populistische Lüge“, verkündet auf dem Podium zwar der Sozialdemokrat René Cuperus. Doch das ist nur Vorgeplänkel. „Europa war vielmehr ein Super-Markt. Der Brüsseler Neoliberalismus hat die Krise mitverursacht.“

Esther de Lange hat die Erfahrung gemacht, offensive Werbung für Europa werde meist als Propaganda abgetan. Ihre Partei CDA hat im euroskeptischen Gegenwind einen Spitzenkandidaten bestimmt, der noch nie im Straßburger, aber 23 Jahre lang im Haager Parlament saß. Wim van de Camp hatte dann auch gleich eine recht klassische Idee, worauf Europa verzichten könne, nämlich auf allerlei überzahlte Beamte. Esther de Lange (...) scheint das unangenehm zu sein. „Natürlich weiß ich, dass die Europäische Kommission weniger Beamte als Amsterdam beschäftigt.“

Als sie vor fünf Jahren schon einmal kandidierte, stand auf dem Wahlzettel „Esther de Lange, Brüssel“. „Das ist da Schlimmste, was einen Kandidaten passieren kann.“ Deshalb kommt sie nun wöchentlich nach Friesland, steigt in Gummistiefel und trifft Menschen. Wenn dann etwa deutsche Grüne in Brüssel fordern, in einem Zehn-Meter-Korridor um Gewässer den Einsatz von Pflanzenschutzmitteln zu verbieten, dann weiß die Abgeordnete, dass das im drainierten Norden der Niederlande ein Drittel der Anbaufläche beträfe. Und wenn die Groninger um ihr Modell zum Haushaltsmüll-Recycling bangen, weil die Kommission neue Pläne ausheckt, „dann mache ich eben so lange Lärm im Brüssel, bis die Sache klar ist“, sagt Frau de Lange.

STAATSSECRETARIS TIMMERMANS OPENT EU POORT

Op initiatief van de EBN is binnen perscentrum Nieuwspoort een EU-Poort ingericht. Dit initiatief wordt mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van de Stichting Internet Domeinregistratie Nederland (SIDN).

Op woensdag 3 juni jl. opende staatssecretaris Frans Timmermans in een volle zaal van Nieuwspoort de EU-Poort met een gloedvol en inspirerend betoog over de toekomst van (Nederland in) Europa. Zijn bevlogen verhaal mondde uit in een boeiende gedachtewisseling met de zaal. Bij de contributiemailing die u afgelopen maand per post heeft ontvangen, vindt u tevens een uitgebreide impressie van de eerste EU-poort bijeenkomst.

In het najaar (waarschijnlijk in oktober) zal een tweede EU-poort bijeenkomst plaatsvinden. Wij houden u op de hoogte.

Better European Elections in 2014 Electoral Reform Necessary

The European Movement International (EMI) in Prague on 19-20 June gave its first reaction to the European Parliament elections.

EMI regrets that the European Parliament elections were characterized by the national issues, the rise of the populism and a falling turnout.

EMI believes that the newly elected Parliament must now move quickly to re-assert the EU dimension by finding European solutions to Europe's common problems asserting the role of Europe speaking with one voice in world affairs.

In current critical circumstances, the EU needs a responsible European Commission with a broadly-based programme which addresses economic recovery, immigration, energy and climate change and the impact of the EU in the world as its top priorities. All five challenges require action plans at the federal level.

Therefore, EMI asks the European Council to consult the newly elected representatives of the European Parliament before formally nominating any candidate, thus respecting the spirit of the Lisbon Treaty.

Moreover, the Parliament should press ahead with its plans for the electoral reform starting from the democratic and transparent procedures of setting up the electoral lists to a European dimension of conducting the elections.

Overall, a better European wide communication strategy is necessary looking forward to the next EP elections. The European political parties have to address the main citizens' questions in order for the media, all over Europe, to report and explain those issues to the citizens.

European Movement International Federal Assembly, Prague, 19-20 June 2009.

Bob Molenaar heeft de EBN tijdens de Federal Assembly in Praag vertegenwoordigd. De Europese Beweging in Montenegro is tot de EMI toegetreten. De EMI organiseert dit jaar nog congressen over Europa en de regio rond de Middellandse Zee (Valencia, november) resp. de regio rond de Zwarte Zee (Istanbul, september).

A-ECE

A-ECE is een non-profitorganisatie opgericht door schooldirecteuren van verschillende middelbare scholengemeenschappen in Nederland, met als doel om de aandacht voor het thema Europa in het middelbare onderwijs te stimuleren.

De oprichters zijn van mening dat om de Lissabon doelstellingen – en dan met name de doelstelling dat de EU rond 2010 de meest competitieve en dynamische kenniseconomie van de wereld is- te realiseren educatie over Europees burgerschap op middelbare scholen nodig is. Daarnaast heeft de organisatie zich als doel gesteld om in het kader van levenslang leren, tevens de kennis over Europa onder (80) docenten in Europa te vergroten. Deze kennis kan vervolgens door de docenten en schooldirecteuren- die op scholen veelal een voorbeeldrol vervullen- breed verspreid worden. Voor meer informatie zie de website:

www.a-ece.eu.

GEKNIPT VOOR U

Van sterkste lobbyclub tot internetclubje

In het jongste nummer van *Liberaal Reveil* keert Florus Wijsenbeek zich tegen de wedergeboorte van het nationalisme. Hij vertelt hoe hij als middelbare scholier, gegrepen door het ideaal van een Verenigd Europa, toetrad tot de 'Jongeren Europese Beweging':

"Jarenlang was de Europese Beweging de sterkste lobbyclub van het Europese vasteland (...). Het feit alleen al dat de Europese Beweging thans niet meer is dan een internetclubje (...) zegt genoeg over teloorgang van de Europese Eenwording als breed gedragen ideaal. Nou hoeft dat natuurlijk ook niet meer, want de Europese Unie is een feit dat met zevenentwintig lidstaten misschien wel lijdt onder eigen succes. Indien men leden die in 1958 of eerder lid waren van de Europese Beweging zou vragen of zij zich zouden kunnen voorstellen dat landen van het toenmalig Warschaupact als lidstaat tot een verenigd Europa zouden toetreden, dan zouden de ondervraagden waarschijnlijk denken dat de vraagsteller zijn verstand had verloren."

EU: reus in een veel te krap politiek pak

Het zomernummer van *Christen Democratische Verkenningen* is grotendeels gewijd aan 20 jaar na de val van de Muur. In zijn bijdrage 'Zonder geloof in zichzelf wordt de EU het museum voor de wereld' typeert Winand Quaedvlieg de EU als "een economische en culturele reus in een veel te krap politiek pak, maar de gang naar de kleermaker wil zij niet maken. Daarentegen voelt zij zich kwetsbaar en gemarginaliseerd en weet niet wat haar overkomt."

Quaedly concludeert: “Wil de EU haar recente uitbreiding en verdieping consolideren en haar toekomstige ambities waarmaken, dan moet zij werkelijk een Unie van staten én burgers worden. Dan moet er dus ook een Europese burger zijn. Er moet een gevoel van Europese identiteit en verbondenheid bij de burger groeien. Niet ter vervanging van de nationale identiteit, maar als complement in een gelaagde identiteit. Zoals men Amsterdamer en Nederlander is, kan men ook Nederlander en Europeaan zijn.

Zo'n gevoel ontstaat niet vanzelf, net zomin als dat in de lidstaten vanzelf is ontstaan (...) Het onderwijs heeft daarbij een belangrijke taak. Daarnaast is echter een breder Europees cultuurbeleid nodig, als complement van nationaal beleid. Alleen zo kan Europa niet slechts een zaak van het hoofd, maar ook van het hart worden. En dat is essentieel als Europa een sterkere en effectievere rol in de wereld op zich wil nemen.”

OPINIE

Vrij verkeer in Europa – verplichte inburgering in Nederland?

Polen in Nederland moeten van minister van Integratie Eberhard van der Laan (PvdA) verplicht inburgeren. De minister wil ook dat andere EU-burgers die hier komen werken en wonen, maar de taal niet goed spreken, zo snel mogelijk een inburgeringscursus volgen. Dat moet problemen op school of op het werk voorkomen. Hiervoor is een wijziging van de Europese regels nodig. De minister wil zijn Europese collega's van de noodzaak ervan overtuigen. Dat zei hij voor de camera van de NOS in een reactie op het rapport 'Polen in Nederland', dat op 1 juli jl. is verschenen.

Het rapport is uitgebracht door het Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling Forum. De bedoeling van de opdrachtgever was de nieuwe Poolse migranten in beeld te brengen. Een groep studenten onder leiding van de criminoloog dr. Dirk Korf van de Universiteit van Utrecht heeft een literatuurstudie verricht, 156 Polen geënuquêteerd en 2 studiereizen naar Polen ondernomen. Het resultaat is een 100 pagina tellend rapport 'Polen in Nederland'.

De rode draad van het rapport is de vraag of Polen hier zullen blijven of terugkeren. Het rapport schetst een vrij gunstig beeld van Polen in Nederland. Het ontkracht het stereotype beeld van Poolse arbeidsmigranten als uitgebuite loonslaven die in hun vrije tijd zuipen en crimineel zijn. 'Polen doen het goed in Nederland en de problemen vallen mee' is de teneur van de studie.

Dat was ook de boodschap van Sadik Harchaoui, de voorzitter van Forum, bij de presentatie van de

studie in het Nieuwspoor. “Polen verplichten tot inburgering kan niet omdat, Polen EU-burgers zijn en is ook niet nodig”, aldus Harchaoui. De Poolse arbeidsmigranten zijn niet te vergelijken met de Turkse en Marokkaanse arbeidsmigranten van destijds.

Twee observaties uit het rapport raakten een gevoelige snaar in Den Haag, namelijk dat bijna twintig procent van de Polen verwacht in Nederland te blijven wonen en dat veel van de Poolse emigranten en seizoenarbeiders de Nederlandse taal niet of nauwelijks spreken en hun kinderen tevens een taalachterstand hebben.

De minister kreeg tijdens de presentatie van het rapport bijval van vier Kamerleden Paul de Krom (VVD), Ton Heerts (PvdA), Madeleine van Toorenburg (CDA) en Sadet Karabulut (SP). De politici hadden het rapport overigens nauwelijks gelezen. Hun boodschap was helder: “Jullie moeten verplicht inburgeren en de Kamer gaat het regelen. We willen niet dezelfde fouten maken die we destijds met Turken en Marokkanen hebben begaan”. Paul de Krom verweet minister Donner verkeerde informatie aan de Tweede Kamer te verstrekken, namelijk dat nul Polen zich in Nederland zouden vestigen. In de realiteit van de Poolse migranten waren de parlementariërs niet geïnteresseerd.

Het rapport richt zich overigens vooral op knelpunten op het gebied van wonen en integratie, terwijl een andere schaduwzijde onderbelicht blijft, namelijk de positie van Polen op de arbeidsmarkt en vooral de uitbuiting van Poolse arbeidsmigranten en seizoenwerkers. Bij nader onderzoek zou blijken dat Nederland weinig doet om het verblijf van Poolse arbeidsmigranten hier te faciliteren door bijvoorbeeld voorlichting over inburgeringscursussen en taallessen te geven. De meeste Polen die overwegen hier langer te blijven willen de taal leren. Daarvoor is geen verplichting nodig; die kan zelfs averechts werken.

De studie heeft ook onvoldoende oog voor het tijdelijke karakter van de Poolse arbeidsmigratie. Sociologen en migratiedeskundigen spreken van internationale pendelmigratie. Deze klassieke vorm krijgt hernieuwde betekenis als intra-EU migratie en scheidt verwarring bij Nederlandse beleidsmakers. In de jaren 70 en 80 hielden zij vast aan de mythe dat de gastarbeiders na verlies van hun baan naar huis zouden terugkeren. We zien nu een nieuwe mythe ontstaan, de veronderstelling dat vele van de tijdelijke arbeidsmigranten zullen blijven! In de uitstekende studie *Oost-Europeanen in Nederland* (van het Risbo/ Erasmus Universiteit) wordt voor die mythe gewaarschuwd.

Maar Haagse politici willen daadkracht tonen. De oplossing heeft men snel paraat, ook al ontbreekt

de probleemanalyse. Bovendien zou men moeten weten dat de bedachte oplossing – verplichte inburgering voor EU-burgers – niet verenigbaar is met het non-discriminatie beginsel. Moet Europa weer de schuld krijgen van onuitvoerbaar beleid?

Malgorzata Bos-Karczewska - voorzitter Stichting van Poolse Experts in Nederland (www.polonia.nl)

Polen in Nederland, Dirk J. Korf et al, juli 2009, FORUM, Utrecht en Uitgeverij Ger GUIJS, ISBN 978-90-6734-702-0, zie www.forum.nl

Oost-Europeanen in Nederland, Een verkenning van de maatschappelijke positie van migranten uit Oost-Europa en voormalig Joegoslavië, Rotterdam, april 2008, Risbo/ Erasmus Universiteit, 250 pp., ISBN 978-90-76613-42-0, zie: www.risbo.nl

LEESTAFEL

DE PASSAGE NAAR EUROPA

Dat is de titel van het prachtige proefschrift dat Luuk van Middelaar over de geboorte van het politieke Europa heeft geschreven. De conceptie vond in 1950 plaats; het geboorteprocess is tot op de dag van vandaag gaande. Van Middelaar brengt lijn in de verhalen over de Europese integratie door *drie vertogen* te onderscheiden: het Europa van de Staten, dat van de Burgers en dat van de Kantoren.

Vervolgens onderscheidt hij *drie sferen*. De buitenste sfeer is die van de verzameling soevereine staten in Europa. Beweging komt hier uit het najagen van eigenbelang door de staten; ordening is vooral een kwestie van machtsbalans en territoriale grenzen. De binnenste sfeer is ontstaan met de stichting van de Gemeenschap in 1951. De Verdragen geven ordening en houvast; beweging komt voort uit een idee van de toekomst.

Vernieuwend in de benadering van Van Middelaar is de aandacht voor de cruciale rol van de tussensfeer van de lidstaten. Het lidmaatschap is hier het sterkste ordeningsprincipe (daarnaast spelen de machtsbalans en het recht een rol); beweging ontstaat door de combinatie van het najagen van het nationaal belang en het groeiend besef van gezamenlijke belangen. “Deze sfeer is een tussenwereld naar eigenschappen, nu eens overlappend naar buiten, dan weer met binnen. Het is ook een tussenwereld naar functie; haar rol is te verbinden, relaties leggen, gebeurtenissen op te vangen, overgangen te maken.” (p. 32). Luuk van Middelaar analyseert een aantal belangrijke overgangen (passages) op een beeldende wijze – en brengt daarmee de recente geschiedenis weer tot leven. Dit is een zeldzaam

plezierig leesbaar proefschrift; zonder enige reserve ook een aanrader voor de vakantie. Luuk van Middelaar, *De passage naar Europa – Geschiedenis van een begin*, Groningen (Historische Uitgeverij) 2009, 531 pp., ISBN 978 90 6554 236 6, € 35.

BESTUURSKUNDE: HET EUROPESE IDEEAAL

Het juninummer van het tijdschrift *Bestuurskunde* staat in het teken van het Europese ideaal. Het themanummer, samengesteld door gastredacteuren Mendeltje van Keulen (Instituut Clingendael) en Esther Versluis (Universiteit Maastricht) bespreekt de Europese ambities van de Nederlandse burgers en de Haagse politiek. De EU wordt geconfronteerd met een groot aantal mondiale en regionale uitdagingen. Met die actualiteit zijn de vraag naar het belang en de mogelijkheden van grensoverschrijdende samenwerking, en daarmee naar de gewenste vorm en inhoud van Europese samenwerking, onlosmakelijk verbonden.

Dit blijkt om te beginnen uit de bijdrage van Mathieu Segers die het Europese ideaal in Nederland beziet vanuit historisch perspectief. Twee ‘oude’ vraagstukken, de Duitse en de Oriëntaalse kwestie, bepaalden lang de Nederlandse Europapolitiek. Deze dilemma’s manifesteren zich heden ten dage nog altijd in uiterst actuele vraagstukken als de economische crisis en het energievraagstuk. De auteur concludeert dat, bijvoorbeeld, meer rekening moet worden gehouden met de centrale rol van Duitsland in dit krachtenveld. Dergelijke fundamentele keuzes lijken in Den Haag geen onderwerp van discussie.

Gebrek aan keuze karakteriseert ook de Nederlandse positionering in concrete beleidsaangelegenheden op de Europese agenda. De bijdrage van Jan Rood, Louise van Schaik, Rob Boudewijn en Mirte van den Berge behandelt het klimaat- en energiebeleid, beleid ten aanzien van de uitbreiding van de EU en asiel- en migratiebeleid. Op geen van de besproken terreinen is sprake van een overkoepelende strategie. Als al over strategie-documenten wordt gesproken, gaat het over de jaarlijkse ‘Staat van de Europese Unie’ – een begrotingsbijlage die vooral bekend staat om zijn weergave van de Europese agenda. Anderzijds komt uit deze capita selecta het beeld naar voren van een Nederlandse overheid die zowel op mondiaal als EU niveau een actieve rol ambiëert (klimaat, asiel en migratiebeleid) en ook niet te beroerd is om her en der kritische opvattingen terzake uit te dragen (EU uitbreiding). Het beeld van Nederland als een krachteloze en willoze speelbal van de Europese toekomst moet dan ook worden ontkracht.

Dit is in lijn met het pleidooi van gastcolumnist Alexander Pechtold. Deze politicus daagde

staatssecretaris Timmermans met een breed gesteunde Kamermotie uit een visie te ontwikkelen op de “EU in 2030”. Als het aan Pechtold zelf ligt, is het duidelijk. In 2030 hebben alle EU landen de euro, is er stevig bancaire toezicht en een gemeenschappelijk energiebeleid. Duidelijk is ook: Nederland moet aan het stuur zitten om dit ideaal te bereiken.

En hoe zit het met het Europese ideaal van de Nederlanders? Het artikel van Charlotte Wennekers constateert op basis van cijfers over opvattingen over Europese integratie, dat het Nederlandse ‘nee’ tegen de Europese Grondwet in 2005 niet verklaard kan worden door Eurosceptische burgers. Probleem is dat de meeste Nederlanders weliswaar stabiele basisopvattingen over Europa hebben, maar dat deze opvattingen willekeuriger worden naarmate enquêtevragen ingewikkelder en specifieker worden. Het artikel van Wennekers kan zo worden gelezen als een waarschuwing om niet al te veel waarde te hechten aan opinieonderzoek over Europa. Dit is saillant in de wetenschap dat veel overheids campagnes tenminste de indruk wekken dat door brede participatie in dergelijke enquêtes invloed op beleid kan worden uitgeoefend. Dit is zorgwekkend omdat publieke meningsvorming over Europese thema’s, zo blijkt, gemakkelijk afhankelijk wordt van actuele politieke controverse. Zo toont Partick Bijsmans in zijn bijdrage aan dat de communicatieplannen van de Europese instellingen, maar ook in Den Haag, op de nodige obstakels zijn gestuit. Niet alleen door belangentegenstellingen tussen betrokkenen, maar met name doordat politici achterbleven bij het aanjagen van een dergelijk Europadebat door stellingname en controverse. Want, zoals Bijsmans stelt, alleen als Europa gepolitiseerd wordt, zal debat ontstaan.

In de conclusie van dit Europese themanummer van Bestuurskunde constateren de gastredacteuren een paradox. De Nederlandse overheid heeft moeite met het ontwikkelen van een visie op de ‘grote lijnen’ van het Europabeleid. Haagse betrokkenen zijn ondertussen prima in staat het voortouw te nemen binnen Europa. Toch sluit dit pragmatische activisme niet aan bij de behoefte van de burger aan een Europees verhaal, dat zijn opvattingen over Europa verbindt. Met de remedie die door diverse auteurs wordt gepresenteerd, namelijk een intensivering van het nationale Europadebat, is echter iets gek aan de hand. Immers, als Nederlandse politici aan één zaak lippendienst bewezen, was het het belang van een meer nationaal Europadebat. Tegelijkertijd lijken zij in de uitvoering van dit ideaal de bal vooral terug te leggen bij de burger – terwijl veel van de suggesties die het politieke debat betreffen in de kiem zijn gesmoord. Een keuze voor politisering vereist, zo blijkt uit deze artikelen, eerst en vooral

een politieke mentaliteitsverandering. In de weerbarstige praktijk van het Europabeleid lijkt die wensdroom echter vooralsnog een ideaal.

Het tijdschrift Bestuurskunde publiceert wetenschappelijk verantwoorde artikelen over de inrichting en werking van het openbaar bestuur. Bestuurskunde volgt de actuele ontwikkelingen in het openbaar bestuur of de bestuurskunde kritisch, met reflectie en beschouwelijke distantie. Exemplaren van dit themanummer en eerdere nummers zijn aan te vragen bij het redactiesecretariaat: bestuurskunde@nsob.nl.

VISIE SER OP NIEUWE LISSABON-STRATEGIE

De Lissabon-strategie moet ook na 2010 bijdragen aan het verhogen van de maatschappelijke welvaart. De mogelijkheden daarvoor zijn sterk afhankelijk van de toename van de arbeidsparticipatie en de arbeidsproductiviteit. Tot nu toe ligt het accent vooral op groei van de arbeidsparticipatie. In de komende periode zou het Europese beleid de nadruk moeten verleggen naar groei van de arbeidsproductiviteit per gewerkt uur. Daarvoor moeten de lidstaten meer rendement halen uit de mogelijkheden van Europese samenwerking en integratie. Dat staat in het advies *Europa 2020: de nieuwe Lissabon-strategie*, dat de SER op 19 juni jl. heeft vastgesteld.

Nederland plukt de vruchten van het succes van het Europese integratiebeleid. Dankzij de grotere thuismarkt van inmiddels bijna 500 miljoen consumenten kunnen Nederlandse bedrijven op grotere schaal produceren. Door de huidige crisis zet Europa onvermijdelijk stappen terug in welvaartsniveau en in omvang van de arbeidsparticipatie. Bovendien leidt de crisis tot een substantiële stijging van de overheidsschulden van de lidstaten. Daardoor zal de uitgangspositie aan het begin van het komende decennium slechter zijn dan tot voor kort werd verwacht.

Dat is geen reden om de koers te veranderen. Het is zaak om verder te werken aan verhoging van de arbeidsparticipatie. Mede met het oog op de toenemende vergrijzing moet daarnaast het bevorderen van de arbeidsproductiviteitsgroei een zwaarder accent gaan krijgen. Dat vraagt om hogere investeringen in kennis en om versterking van het innovatievermogen.

Verhogen arbeidsproductiviteit

De meeste winst voor het verhogen van de arbeidsproductiviteit kan op EU-niveau bereikt worden via het voltooiën van de interne markt en het realiseren van een Europese kennisruimte. Hiermee wordt een interne markt voor kennis bedoeld in aanvulling op die voor goederen,

diensten, kapitaal en arbeid. Daartoe is het nodig om:

- de kennisruimte op te vatten als een kennisdriehoek van onderwijs, onderzoek en innovatie; dit vraagt om meer aandacht voor (hoger) onderwijs op EU-niveau;
- binnen de EU-begroting meer middelen hiervoor beschikbaar te stellen;
- innovatie en ondernemerschap te bevorderen via een goede werking van de interne markt;
- de administratieve lastendruk voor (MKB) ondernemers verder te verlagen;
- voor veelbelovende clusters en sectoren een goed voorwaardenstellend en ondersteunend beleid te voeren, met ondersteuning vanuit de Europese Unie.

Ook vraagt het verhogen van de arbeidsproductiviteit om een minder vrijblijvende samenwerking tussen de lidstaten op sociaaleconomisch gebied. De zogenoemde open coördinatiemethode behoeft dan wel versterking.

Dit kan door:

- de strategie te concretiseren met aansprekende doelstellingen en indicatoren, waardoor lidstaten beter kunnen worden afgerekend op hun prestaties;
- arbeidsproductiviteitsgroei per gewerkt uur als nieuwe overkoepelende doelstelling op te nemen, met aandacht voor de verschillen tussen lidstaten;
- landspecifieke werkgelegenheidsdoelstellingen op te stellen waarover lidstaten zich niet alleen tegenover andere lidstaten moeten verantwoorden, maar ook tegenover hun nationale parlementen;
- monitoring en beleidsleren te scheiden. Leren en elkaar de les lezen blijken moeilijk samen te gaan;
- de nationale Lissabon-cyclus te laten aansluiten bij nationale kabinetsperiodes;
- de huidige R&D-doelstelling te behouden maar meer rekening te houden met de verschillen tussen ontwikkelde en minder ontwikkelde landen.

Sociaal beleid

De SER vindt het belangrijk de verdeling van bevoegdheden en verantwoordelijkheden tussen EU en lidstaten in de Europese sociale beleidsagenda helder aan te geven. Daarbij is ook blijvende aandacht voor sociale insluiting van belang. Dat kan door meer aandacht te besteden aan de thema's kansengelijkheid en actieve integratie.

Bij de grensoverschrijdende arbeidsvoorwaarden (detachingsrichtlijn) vraagt de SER aandacht voor verbetering van handhaving van en toezicht

op de bestaande regelgeving. Dit is nodig om het draagvlak voor de verdere voltooiing van de interne markt te versterken. Aandachtspunten hierbij zijn onder meer:

- nadere regeling van de administratieve samenwerking tussen de lidstaten;
- afstemming van de verschillende administratieve procedures die in het kader van Europese regelgeving worden gebruikt bij detachering van werknemers;
- preciezere definitie van het vestigingsbegrip om postbusfirma's uit te sluiten;
- heldere afbakening in nationale wetgeving van het onderscheid tussen werknemer en zelfstandige.

Milieuactieprogramma als kader

Het verdient aanbeveling om de milieu-, klimaat- en energieproblematiek duidelijker te verankeren in de Lissabon-strategie en om systematischer de samenhang tussen economische en ecologische innovatie te bevorderen. Tussen de nieuwe Lissabon-agenda en het komende (zevende) Milieuactieprogramma zou een duidelijk verband moeten worden gelegd. Door eco-efficiënte innovaties te stimuleren kan het milieu-, energie- en klimaatbeleid een belangrijke bijdrage leveren aan de productiviteitsagenda.

U kunt het advies downloaden van de website van de SER: www.ser.nl.

ONS BELANG IN EUROPA

In mei jl. heeft het Wetenschappelijk Bureau GroenLinks de bundel *Ons belang in Europa* gepubliceerd. Een aantal hoofdstukken is ook nu, na de EP-verkiezingen, de moeite van het lezen zonder meer waard.

Aysel Sabahoğlu en Bart Snels stellen in de inleiding dat de suggestie dat er één Nederlands belang bestaat, een vorm van antipolitiek is. "Europese politiek is (...) echte politiek, gebaseerd op belangentegenstellingen en verschillende idealen. Suggesteren dat er één Nederlands belang bestaat, is de dood in de democratische pot. Deze degradatie van de Europese politiek gaat uiteindelijk ten koste van ieders belang, hoe dat ook wordt gedefinieerd."

Een greep uit de verschillende bijdragen. Hoogleraar politicologie Rinus van Schendelen wijst op domme en slimme vormen van belangenbehartiging in de Europese Unie. Tweede Kamerleden verkeren in een spagaat tussen nationaal bestuur en Europees beleid. Politieke partijen willen stembustoezeggingen nakomen, maar kunnen dat maar weinig waarmaken vanwege de verplaatsing van de politiek naar de EU. Volgens Van Schendelen moet de Tweede Kamer gezien worden als een branchevereniging: Haagse politici zouden er goed aan doen de contacten met de Europese

collega's aan te halen als ze de besluitvorming in de EU willen beïnvloeden.

Arbeidsrechtadvocate Diana de Wolff pleit voor meer Europese sociale politiek. Geen *race to the bottom*, maar bijvoorbeeld maatregelen die de positie van werknemers overal ter wereld beschermen. Zij pleit voor een Europa als motor van sociale ontwikkeling.

Hoogleraar Jan Rood, verbonden aan Instituut Clingendael, laat zien dat Europa een machtige soft power is: een unie die landen met handelsovereenkomsten, associatie- en stabilisatie-akkoorden, nabuurschapsbeleid en de mogelijkheid van lidmaatschap probeert te verleiden tot het naleven van fundamentele waarden.

Clingendael-onderzoeker Stephan Slingerland betoogt dat Nederland tot op zekere hoogte gebaat is bij een gezamenlijke aanpak van de energiezekerheid. De EU zou afspraken moeten maken over de gezamenlijke aanpak van toekomstige gascrises, zonder de baas te worden over onze gasbel.

Aysel Sabahoğlu (red.), *Ons belang in Europa*, Wetenschappelijk Bureau GroenLinks, Utrecht 2009. Deze bundel van 72 pp. is te downloaden via:
<http://wetenschappelijkbureau.groenlinks.nl/files/GroenLinks%20WB%20bundel%20Ons%20Belang%20in%20Europa.pdf>

WERELDKOERS – EN DE EENWORDING VAN EUROPA ALS CULTUREEL PROJECT

Adriaan van der Staay – onder meer oud-directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) – vindt dat het emotionele belang van kunst onvoldoende wordt onderkend: “De grootgrutter is op dit moment de dominante figuur in de Nederlandse politiek”. Hij keert zich dan ook tegen een eenzijdige visie op Europa als een louter economisch project.

Van der Staay heeft zojuist een bundel essays over ‘culturele groei’ gepubliceerd. Het zijn heldere en zorgvuldig onderbouwde beschouwingen over grensoverschrijdende aspecten van culturele ontwikkelingen. De bundel valt in drie delen uiteen: de verbeelding (met als kernstuk ‘De verbeelding van de emotie’, over kunst als bindend element in de hedendaagse samenleving); Europa; de wereld (met een ‘Bezwaarschrift tegen botsende beschavingen’ (van Samuel Huntington). In de aanloop ‘Van Nederlander tot migrant’ schetst de schrijver zijn eigen ontwikkelingsgang en brengt deze in verband met de loop van de wereldgeschiedenis in de afgelopen 75 jaar.

Zijn geloof in democratisering van de samenleving en aristocratisering van de cultuur plus een mondiale visie botsen met hedendaagse neigingen tot xenofobie, fundamentalisme en geopolitiek realisme: “Het lijkt soms of de idealen van de jaren zestig zoals ik die voor mijzelf destilleerde, nog maar één toevluchtsoord in de wereld van vandaag vinden: Europa. Europa is drager van oude spanningen tussen kosmopolitisme en identiteit, tussen aristocratie en democratie. Soms droom ik dat Europa zichzelf zal herpakken en weer de naïeve energie ontwikkelen zal, die het voor de wereld tot een spreekbuis maakt van hoop. Daarom beschouw ik de Europese eenwording als een groot cultureel project.”

Van der Staay werkt zijn visie op Europa uit in een viertal essays. Deze zijn deels gebaseerd op een beschouwing over de culturele identiteit van Europa die hij eerder voor de EBN heeft geschreven.

In het eerste essay verkent hij de geschiedenis op zoek naar eenheid. Hij stelt vast dat van een doorgaande geografische, politieke en culturele eenheid geen sprake is. Wel heeft Europa een aantal tijdperken gekend waarin sprake was van een gemeenschappelijke culturele en politieke ruimte die een flink deel van het continent omvatte. “De herinnering aan een machtig en cultureel rijk verleden zal Europa blijven inspireren (...) Europa heeft telkens energie ontleend aan het verleden, en daarin een dynamiek gevonden die zowel politiek als cultureel grenzen overschrijdt.”

Het tweede essay bespreekt de obstakels voor eenheid, de scheidslijnen die taal, religie en publieke moraal binnen Europa trekken. Een van de conclusies van het eerste essay is dat culturele eenheid niet hoeft samen te vallen met politieke eenheid. Dat betekent omgekeerd dat politieke eenheid géén noodzakelijke voorwaarde voor culturele samenwerking is. Kernvraag is: “Berust de Europese eenwording op een hechte overeenstemming over de publieke zaak?” Het taalprobleem vindt hij een groot obstakel omdat de meningsvorming in Europa daardoor wordt gefragmenteerd. Maar hij vraagt vooral aandacht voor de grens tussen algemeen belang en eigenbelang. In een deel van Europa vieren ‘familisme’ en cliëntisme hoogtij en is de lokale democratie slecht ontwikkeld.

In het derde essay zet Van der Staay de ‘naïeve energie’ van na de Tweede Wereldoorlog tegenover het ongelof en de scepsis over het ‘project Europa’ van nu. Het meest ondermijnend noemt hij het intellectuele ongelof aan de maakbaarheid van het eigen lot en van de publieke zaak. De verdere ontwikkeling van een eigen Europese identiteit is hard nodig – en deze zal vooral door de jeugd moeten worden

gedragen: “Europa kan alleen bestaan als het gelooft in een verhaal over het verleden dat het herkent en waaraan het hecht, en aan de toekomstige taak die het zich toedicht. Een zich wegcijferend Europa, dat de wereld niet weet te vertellen wat het is, is een vacuüm dat gevuld wordt door andermans verhalen en belangen.” Het vierde essay, ‘Europa en de geopolitiek’, sluit daarop aan. Het bespreekt de gevolgen van de veranderende verhoudingen in de wereld. Europa heeft een vitaal belang bij de erkenning van de Europese Unie als een evenknie van de VS, Rusland, China en India. Daarvoor moeten wel keuzes worden gemaakt.

Adriaan van der Staay, *Wereldkoers – Culturele groei als mondiaal proces*, uitgeverij Augustus (Amsterdam, Antwerpen) 2009, ISBN 978 90 457 0259 9, 224 pp., € 19,90.

DE EU ALS UNIE VAN BURGERS EN LIDSTATEN

In de nieuwsbrief van april 2008 heeft Eddy Schuyer al uitgebreid aandacht gegeven aan het project van mr. Jaap Hoeksma om het unieke en eigensoortige karakter van de Europese Unie te vangen in een goede naamgeving. Kort tevoren was diens artikel *De EU als Unie van burgers en lidstaten* in het Nederlands Juristenblad verschenen.

Dit artikel is nu samen met een achttal variaties op hetzelfde thema van zijn hand (waaronder een Engelstalige bijdrage) gebundeld in een boekje van 73 pagina's. Een van die bijdragen geeft een verslag van het project 'een cadeau voor Europa', waarbij scholieren via spel en debat uitvinden wat de beste omschrijving van de Europese Unie is. Die omschrijving heeft de heer Hoeksma vervolgens – met enige medewerking van de EBN – in mei 2008 aan Commissievoorzitter Barroso aangeboden. En de EU-Poort van 3 juni jl. bleek de heer Hoeksma een geschikt podium te bieden om een exemplaar van zijn boek plus een ingelijste omschrijving van het karakter van de Unie in de verschillende talen van de Unie aan staatssecretaris Timmermans aan te bieden (zie foto).

Mr. J.A. Hoeksma, *De EU als Unie van burgers en lidstaten – Naming and Defining the European Union*, Kluwer, 2009 (serie Europa in beeld nr. 5), ISBN 978 90 13 06729 3. Prijs: € 35.

STRATEGISCH EUROPA (2): MARKTEN EN MACHTEN IN 2030

De vorige aflevering van de nieuwsbrief heeft aandacht gegeven aan het eerste deel van de Europese Verkenning, verzorgd door het SCP, over de publieke opinie in Europa en Nederland. Het tweede deel, Markten en macht in 2030, komt voor rekening van het CPB. Daarin staan de afhankelijkheid van de rest van de wereld en de strategische belangen van Europa centraal. Deze worden uitgewerkt in drie deelstudies. De auteurs van dit deel zijn Albert van der Horst, Paul Koutstaal, Henk Kox, Teunis Brosens en Bas Verschoor.

Strategische belangen kunnen een goed motief vormen voor bescherming tegen buitenlandse overnames. Bij dergelijke belangen gaat het a. om omvangrijke maatschappelijke kosten of baten – of het risico hierop – die b. bewust beïnvloed kunnen worden door een overheid of bedrijf. De valkuil is om alles maar als strategisch belang aan te merken. Dit leidt onvermijdelijk tot protectionisme. Anderzijds zou een vrije verhandelbaarheid van alle belangen de EU te kwetsbaar maken voor inmenging van buitenaf. Een belangrijke uitdaging voor Europese overheden is de strategische belangen helder af te bakenen, en daarbij het juiste evenwicht te vinden tussen kwetsbaarheid voor buitenlandse inmenging en protectionisme.

Is het restrictieve arbeidsmigratiebeleid van de EU wenselijk en in de toekomst te handhaven? Dat is de vraag die in de eerste deelstudie *De toekomst van het hek rond de Europese arbeidsmarkt* centraal staat. De belemmeringen die de EU opwerpt zijn het meest restrictief voor laagopgeleide arbeidsmigranten. Dit 'hek' om de Europese arbeidsmarkt leidt tot een kunstmatige verhoging van looninkomens in de EU – en daarmee van productiekosten die aan consumenten worden doorberekend. En het heeft een substantieel negatief effect op de economische ontwikkeling van buurlanden van de EU. Het inkomensverschil tussen de EU en veel

omringende landen zal tot toenemende druk van illegale immigratie leiden. Met het oog op de ontwikkelingen op lange termijn (2030) verdient een selectieve en geleidelijke versoepeling van het Europese arbeidsmigratiebeleid aanbeveling.

De tweede deelstudie bespreekt de macht van *Sovereign Wealth Funds* (SWF's). Dat zijn fondsen die staatsgelden beheren en vaak investeren in aandelen en bedrijfsovernames. De belangen van SWF's bedroegen in 2007 zo'n 4,5% van het mondiale bbp. Als de betrokken landen hun overschotten op de betalingsbalans blijven investeren via hun SWF's, kan dit aandeel oplopen tot ruim 20% in 2030. SWF's streven over het algemeen een hoog rendement en spreiding van risico's na. Maar door hun omvang en de nauwe relatie met de overheden van het thuisland kunnen ze strategische belangen verwerven in West-Europese bedrijven of sectoren. Dat kan leiden tot belangenconflicten tussen Europese landen en (hoofdzakelijk Aziatische) SWF-landen. De huidige vormen van regulering zijn nauwelijks geschikt om deze belangenconflicten op te lossen. De beste optie voor de EU-lidstaten is om strategische sectoren volledig in publiek eigendom te houden.

De derde deelstudie analyseert de gevolgen van de toenemende dominantie van *National Oil Companies* (NOC's) voor de energievoorziening van Europa. NOC's krijgen door hun overheden vaak neven doelstellingen opgelegd, zoals financiering van sociale programma's en subsidiëring van brandstoffen. Dat kan ten koste gaan van investeringen in de ontwikkeling van winbare reserves. Die achterblijvende investeringen worden als voornaamste risico voor de voorzieningszekerheid van de EU gezien. De EU kan weinig doen om het functioneren van NOC's te verbeteren of toegang voor private bedrijven af te dwingen. Wel kan de EU inzetten op het versterken van markten en internationale instituties (zoals samenwerking tussen consumerende en producerende landen in de WTO of in het EU-Energiehandvest). Ook kunnen de kosten van eventuele verstoringen worden beperkt door strategische oliereserves aan te leggen, gas op te slaan en alternatieve energiebronnen te ontwikkelen.

De Europese Verkenning *Strategisch Europa* telt 140 pagina's, kost € 17,50 en kan gratis worden gedownload van de websites van SCP (www.scp.nl) en CPB (www.cpb.nl).

'IS EUROPE DOOMED TO FAIL AS A POWER?'

Hoe relevant is Europa in een multipolaire wereld? Dat is de centrale vraag in het nieuwe essay van het *Centre for European Reform*, getiteld 'Is Europe doomed to fail as a power'.

Het ziet ernaar uit dat Europa niet bij de machten zal horen die de nieuwe wereldorde gaan bepalen. De verdeeldheid tussen de lidstaten en het gebrek aan militaire spierkracht hebben het Europese Gemeenschappelijke Buitenlands- en Veiligheidsbeleid (GBVB) verzwakt. Charles Grant analyseert de belangrijkste oorzaken van de achterblijvende prestaties, waaronder de impact van de uitbereiding, het gebrek aan een gemeenschappelijk cultuur en de veranderende rol van Duitsland. Concluderend, komt hij tot enkele suggesties die de positie van Europa als multipolaire macht kunnen versterken. Robert Cooper stelt vast dat ondanks het gegeven dat Europa niet kan worden beoordeeld aan de hand van standaarden die gelden voor een staat, het een belangrijke bijdrage levert aan de wereldwijde verspreiding van vrede en stabiliteit.

Charles Grant is de directeur van het Centre for European Reform en Robert Cooper is de hoogste ambtenaar van Javier Solana. Het essay van 36 pp. is te downloaden via: http://www.cer.org.uk/pdf/essay_905.pdf.